

II. WILHELM'İN OSMANLI İMPARATORLUĞUNU ZİYARETİ VE MİHMANDARI MEHMED ŞAKİR PAŞA'NIN GÜNLÜĞÜ (1898)

Ö. Kürşad KARACAGİL*

ÖZ

Türk-Alman İlişkileri köklü bir geçmişe sahiptir. Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm 1889, 1898 ve 1917 senelerinde Osmanlı İmparatorluğunu ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler Türk-Alman İlişkilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Ziyaretlerden birincisi ve üçüncüsü sadece İstanbul ve çevresiyle sınırlıyken ikincisi Hristiyanlar, Museviler ve Müslümanlar için kutsal kabul edilen Kudüs ve civarını da kapsamaktadır.

Bu makale Türk-Alman ilişkileri bağlamında 1898 senesinde Osmanlı İmparatorluğunu ziyaret eden Alman İmparatoruna mihmandarlık yapan Mehmed Şakir Paşa'nın Padişah II. Abdülhamid' e sunmak üzere, Suriye ve Kudüs ziyaretlerini kapsayan günlüğü temel alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca günlüğün eksik yönleri Şakir Paşa'yla birlikte ziyareti takip eden *İkdam* gazetesi muhabiri İsmail Zühtü'nün on bir gün süreyle devam eden yazı dizisinden yararlanılarak tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Wilhelm, Kudüs, II. Abdülhamid, Almanya, Osmanlı İmparatorluğu.

---

* Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,
karacagil@gmail.com

**WILHELM II'S VISIT TO THE OTTOMAN EMPIRE
AND THE DIARY OF HIS HOST MEHMED SHAKIR
PASHA (1898)**

ABSTRACT

The relationship between the Ottoman Empire and Germany has a long history. The German Emperor Wilhelm II's visit to Ottoman lands in 1889, 1898 and 1917 consolidated the friendship between the two empires. While the first and third of these visits were limited to Istanbul and its environs, in the second one the Emperor visited also Jerusalem, a sacred place for Muslims, Christians and Jews.

This article is based on the diary written to be presented to Abdulhamid II by Mehmed Şakir Pasha, the Ottoman officer who hosted the German Emperor during his visit to Syria and Jerusalem. It complements the parts left missing by Mehmed Şakir's diary by relying on a series of articles published in the *İkdam* newspaper by İsmail Zühtü, a journalist who also accompanied the German Kaiser.

Key Words: II. Wilhelm, Jerusalem, II. Abdülhamid, Germany, Ottoman Empire

GİRİŞ

Türk-Alman ilişkileri uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir.¹ Hiç şüphe yoktur ki iki ülke arasındaki ilişkilerin I. Dünya Savaşında müttefik olacak derece gelişmesinde, 1876'da II. Abdülhamid'in Osmanlı padişahı ve 1888 senesinde II. Wilhelm'in de Alman İmparatoru olmasının payı büyüktür.

Türk-Alman ilişkilerin gelişmesinde 19. yüzyılda iki ülke açısından yaşanan gelişmeler etkili oldu. Yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa tamamen sanayileşmiş bir toplum halini aldı. Almanya'da Fransa ve İngiltere'ye göre biraz geç de olsa sanayi toplumu olarak ortaya çıktı. Ancak Almanya diğer Avrupa devletlerinden daha geç kolonyalizm sürecine girdi.²

Yüzyılın ikinci yarısında Almanya sömürge arayan tek devlet de değildi. Bu dönemde tarımsal yapıdan sanayi devletine geçmeye çalışan Rusya ve güney bölgelerinin az gelişmişliğine rağmen İtalya, Almanya'nın rakipleri arasında sayılabilir.³ Yüzyılın son çeyreğine kadar Almanya sömürgeci bir politika izledi ise de Başbakan mevkiinde bulunan Bismarck içeride ve dışarıda denge politikasına özen gösterdi. Ancak 1880'lerin sonuna doğru bu politikadan vazgeçmek zorunda kaldı. Bunda en önemli nedenlerin başında gelişmekte olan sanayi ile artan nüfus ve bunu besleyecek pazar yani sömürge arayışı gelir.⁴ Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu oldukça büyük ekonomik potansiyeli olması ve gelecek vaat etmesi Almanya'nın dikkatini çekmekteydi. Bütün bu sebeplerden dolayı Osmanlı İmparatorluğu bir süre sonra Almanya için hedef ülke konumuna geldi.⁵

Osmanlı İmparatorluğu açısından 19. yüzyılın ikinci yarısı, hiç de iç açıcı değildi. Zira uzun süredir gerek iç gerekse dış sorunlarla uğraştığı yetmiyormuş gibi bu durumdan istifade etmeye çalışan devletlere karşı direnmek zorundaydı. 1878'de Rusya, Batum, Kars ve Ardahan'ı ele geçirirken aynı yıl Avusturya, Bosna-Hersek'i, 1881'de Fransa Tunus'u ve 1882'de İngiltere Mısır'ı işgal etmişti. Osmanlı Devleti Çar Nikola'nın 1853'de söylediği gibi artık Avrupa'nın "*Boğaz'daki hasta adam*" ı oldu. Osmanlı Devlet adamlarının bu süreçte izledikleri denge politikası sonucunda ülke I. Dünya Savaşı'nın sonuna

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız. Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985.

² İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.15.

³ İ. Ortaylı, *a.g.e.*,s. 26-27

⁴ Fatmagül Demirel, *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler*, Doğan Kitap, İstanbul 2007, s. 20.

⁵ Mustafa Gencer, *Jöntürk Modernizmi ve Alman Ruhü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 272.

kadar ayakta kalabildi. Şüphesiz, bunda Avrupa devletlerinin Osmanlı'yı paylaşma konusunda aralarındaki anlaşmazlıkta etkili oldu.⁶

Almanya'nın sömürgeci bir politika izlemesine rağmen İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğunu parçalamaya yönelik politikasına karşın Almanya, Osmanlı'dan hiç toprak talep etmedi. Ayrıca tahta geçen II. Abdülhamid'in 1880'li yılların sonlarında siyasi olarak takip etmeye başladığı İslamcılık siyasetinin desteklenmesi iki ülkeyi birbirine yakınlaştırdı.⁷

II. Wilhelm (1888–1918) iktidarda bulunduğu süre zarfında fırsat buldukça gerek ülke içinde gerekse dışında birçok ziyarette bulundu. II. Wilhelm, yirmi defa İskandinav devletleri, üçer kez Rusya ve İtalya, iki defa Akdeniz'i, beş defa Korfu ve üç defa da Osmanlı İmparatorluğunu ziyaret etti. Alman İmparatoru'nun ziyaretlerinde gezmeye olan düşkünlüğünün yanında⁸ uygulamaya koyduğu Almanya'nın dünyaya açılması ve sömürgeci bir politika izlemeye başlaması anlamına gelen “*Weltpolitik*” de etkilidir.⁹

Bu çerçevede olayları değerlendirecek olursak Türk-Alman ilişkilerinde II. Wilhelm'in İmparatorluğun başına geçmesi ilişkilerde yeni bir dönemi başlattı. Genç ve dinamik İmparator, Bismarck'ın başka devletlerle çatışmamak için gösterdiği ihtiyat politikası yerine daha enerjik ve emperyalist bir politikayı uygulamaya koydu.¹⁰

II. Abdülhamid ile II. Wilhelm arasında uzun süre devam edecek olan dostluk ilişkisi 4 Ağustos 1888'de tahta geçen II. Wilhelm'i tebrik için mektup ve çeşitli hediyeler göndermesiyle başladı. Buna karşın İmparator ise II. Abdülhamid'e teşekkür ederek her iki devlet arasında eskiden beri devam eden dostluğun sürmesi dileğinde bulundu. Her geçen gün artarak devam eden diyalog ve mektuplaşmaların somut sonucu olarak 1889 senesinde II. Wilhelm İstanbul'u ziyaret etti.¹¹ Öyle ki iki hükümdar arasındaki dostluk ilişkisi II. Abdülhamid'in tahtan indirildikten sonra da devam etmiştir. Hatta 1917 senesindeki İstanbul'u ziyaretinde Beylerbeyi Sarayı'nda bulunan II.

⁶ Necmettin Alkan, “Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kayser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati”, *Osmanlı Araştırmaları*, S. XXXI, İstanbul 2008, s. 13-14.

⁷ Rifat Önsoy, *Türkiye'deki Almanya 1914-1918 (Almanya'nın Türkiye'deki Kültürel Etkinliği ve Robert Bosch)*, Atlas Yayınları, Ankara 2004, s. 15.

⁸ N. Alkan, *a.g.m.*, s. 9-10.

⁹ M. Gencer, *a.g.e.*, s. 10.

¹⁰ R. Önsoy, *a.g.e.*, s. 10; FrancoisGeorgeon, *Sultan Abdülhamid*, (çev. Ali Berktaş) Homer Kitapevi, İstanbul 2006, s. 392.

¹¹ İlona Bayraktar, “Kaiser II. Wilhelm'in İstanbul'a Üç Ziyareti ve Hediyeler”, *İki Dost Hükümdar, Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın No 53, İstanbul 2010, s.60.

Abdülhamid'e Alman İmparatoru maiyetinden birisini göndererek selam ve sevgilerini ilettiler.¹²

1889 senesindeki Osmanlı İmparatorluğunu ilk ziyaretinde Alman İmparatoru eşi Augusta Victoria, kardeşi Prens Henri, Meklenburg Dukası ve Dışişleri Bakanı Kont Herbert von Bismarck eşlik etti. Alman İmparatorunun ziyaretine yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden dolayı II. Abdülhamid çok önem vermekteydi. Bunun bir göstergesi olarak İmparatoru Berlin'den İstanbul'a kadar refakat etmek üzere Müşir Ali Nizami ve Keçecizade Fuat Paşaları özel bir trenle yolladı. Ancak İmparator kız kardeşi ile Yunan Veliht Prensi Konstantin'in düğün törenine katılmak istediğinden İstanbul'a deniz yoluyla gelmeyi tercih etti.

II. Wilhelm ve maiyetindekileri taşıyan gemiler 2 Kasım'da İstanbul'a ulaştı.¹³ İmparator, birçok kısmı kendisi için inşa edilen ve sonraki ziyaretlerinde de kalacağı Şale köşkünde ağırlandı.¹⁴ İstanbul'a ilk ziyaretinde II. Wilhelm ve Augusta Victoria kiliseler, Topkapı Sarayı, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Sanayi-i Nefise ve Harbiye Mektepleri, Ayasofya ile Süleymaniye Camilerini gezdi. Ayrıca İstanbul'da yaşayan Almanlarla da görüşen İmparator II. Abdülhamid tarafından onuruna verilen ziyafetlere katıldı.¹⁵ Alman İmparatoru ve eşinin Osmanlı Devleti'ne yaptıkları bu ilk ziyaret, 1898 yılında gerçekleştirilen İstanbul ve Kudüs ziyaretlerine zemin oluşturacaktır. Alman İmparatoru, son ziyaretini 1917'de müttefik olarak gerçekleştirecektir. Ziyaret, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğunu da kapsayacak bir nevi müttefikleri olan devletlere ve kamuoyuna savaşın en kritik döneminde moral desteği sağlamayı amaçlayacak ve son ziyaretini tren yoluyla yapacaktır. 15 Ekim 1917'de İstanbul'da top atışlarıyla karşılanan İmparator, şehri gezmiş ve burada yaşayan Almanlarla görüşmüştür. Ayrıca İmparator, diğer iki gezisinden farklı olarak Çanakkale savaşlarının geçtiği yerleri de ziyaret ederek Türk askerinin başarısını takdir etmiştir.¹⁶

¹²Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt VI, Ankara 2011, s. 3565.

¹³ Bedi N. Şehsuvaroğlu, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Yurdumuzu Ziyaretleri", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 6, Temmuz 1972, s. 21.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Feryaz İrez, "Belgeler Işığında Son Alman İmparatoru II. Wilhelm'i Konuk Eden Bir Kasr-ı Hümayûn; Şale, *İki Dost Hükümdar*", *Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın No 53, İstanbul 2010, s 47-58.

¹⁵ F. Demirel, *a.g.e.*, s. 27.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız. Ö. Kürşad Karacaçil, "Alman İmparatoru İstanbul'da (1917)", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6 Sayı, 12, 2013, s. 111-133.

İKİNCİ ZİYARET (1898)

İstanbul ziyaretinin üzerinden geçen 9 senenin ardından Ekim 1898 tarihinde İstanbul'a gelmek üzere yola çıkan Alman İmparatoru ve eşi gezi programlarına Suriye ve Kudüs'ü de dâhil ettiler. Bu gezi bir ziyaretten de öte bir gövde gösterisi olmuştu. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunda Alman nüfusunun arttığına da bir göstergesidir. Gazeteler günlerce İmparatorun ziyaretinden bahsedecektir.¹⁷

II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğunu ikinci kez ziyaret etmek istediğine dair ilk resmi açıklama Alman Büyükelçisi Freiherr von Marschall'ın II. Abdülhamid'le Cuma selamlığı sırasında karşılaşmalarında gündeme gelmiştir. Elçi, Kaiser II. Wilhelm'in, Kudüs'te yeni inşa edilen kilisenin gelecek sene yapılacak olan resmi açılışa katılmayı düşündüğünü ifade etmiştir. Bu haberden memnun olan Padişah, İmparatorun seyahat planının kendisine en kısa süre içerisinde bildirilmesini istemiştir. Bu şekilde yaklaşık olarak bir yıl önce II. Abdülhamid'in haberdar olduğu Alman İmparatorunun İstanbul ve Şark'ı da kapsayan seyahati 13 Ekim 1898'de Almanya'dan başlamıştır.¹⁸ İstanbul'da hazırlıklar aylar öncesi başlamıştı. Tüm şehir bakımından geçmişti. Hatta konukların ağırlandığı Şale Köşkü'nde bulunan resimler dahi tekrar elden geçirilmişti.¹⁹

II. Wilhelm'i taşıyan Hohenzollern ve maiyetinde bulunan savaş gemileri 17 Ekim tarihinde ilk olarak Çanakkale önlerinde top atışlarıyla karşılandı. İmparatoru burada Berlin eski Büyükelçisi ve Hariciye Nazırı Said Paşa, Turhan Paşa, Mehmed Şakir Paşa, Selnis Paşa, Kamphover Paşa ve Berlin Büyükelçisi karşıladı.²⁰ İmparatoriçe daha önceden tanıdığı Said Paşayla bir süre sohbet ettikten sonra kendisini karşılamaya gelen heyete İmparator bir jest yaparak İstanbul'a kadar Hohenzollern yatıyla götürdü.²¹

II. Wilhelm ve eşi Augusta Viktoria'yı taşıyan Hohenzollern yatı ve beraberinde bulunan Alman savaş gemileri 18 Ekim'de top atışları ve halkın coşkusu arasında Dolmabahçe önlerine demir attı.²² İmparator göğsünde Osmanlı madalyası bulunan amiral kıyafetiyle kaptan köşküne çıkarak kendisini karşılamaya gelen halkı selamladı. Bir süre sonra İmparator ve İmparatoriçe gemiye yanaşan saltanat kayığına binerek sahile çıktılar. Burada II. Abdülhamid

¹⁷ İ. Bayraktar, *a.g.m.*, s. 71-72.

¹⁸ N. Alkan, *a.g.m.*, s. 15-16.

¹⁹ İ. Bayraktar, *a.g.m.*, s. 71-72.

²⁰ N. Alkan, *a.g.m.*, s. 17-18.

²¹ F. Demirel, *a.g.e.*, s. 57.

²² İ. Ortaylı, *a.g.e.*, s. 96.

tarafından samimi bir şekilde karşılandı. Padişahın Kraliçe Victoria'ya elini uzatarak saltanat kayığından inmesine yardım etmesi geziyi yakından takip eden Avrupa kamuoyu tarafından kibar ve centilmence bir hareket olarak yorumlandı.²³

Misafirler, İstanbul'da buldukları süre içinde birçok ziyarette bulundu. İmparator ve İmparatoriçe ilk gün Alman Büyükelçiliği, Alman Lisesi ve Teutonia kulübünü ziyaret etti.²⁴ İkinci gün müzeleri gezdi. İmparatoriçe ise aynı gün merak ettiği Osmanlı haremını ziyaret etti. Padişah'ın eşleri ve kızlarıyla tanıştı. Üçüncü gün atla İstanbul'u gezen İmparator, elçiler ve II. Abdülhamid'le görüşmeler yaptı. Akşam da tiyatro izledi. Dördüncü gün İzmit'e giderek dünyaca ünlü Hereke Fabrikası'nı ziyaret etti. Beşinci gün Padişahın resmıkabulü ve onuruna verilen yemeğe katıldı. Son gün ise İmparatoriçe Augusta Viktoria'nın doğum gününü kutladı. Bütün bu ziyaretlerinin yanında İmparator İstanbul'da bulunduğu süre zarfında Alman kolonisinin ileri gelenlerini kabul etti. Deutsche Bank Müdürü Dr. Siemens'e, Anadolu Demiryolu'nun Bağdat'a kadar uzatıldığı haberini verdi.²⁵ Ayrıca İmparator, Siyonist oluşumun lideri olarak kabul edilen Dr. Theodor Herzl ile de bir görüşme yaptı. ²⁶ 22 Ekim'de İmparator ve İmparatoriçe İstanbul'dan Hayfa'ya gitmek üzere hareket etti.²⁷

İmparatorun Kutsal yerleri kapsayan gezisine 127 Osmanlı memuru ve askeri refakat etti.²⁸ Alman İmparatoruna ziyaret sırasında Mihmandarlık²⁹ edecek heyetin başına, Mehmed Şakir Paşa, getirildi. Paşa, Hayfa seyahati dışında gezi süresince İmparator'un yanında bulundu.

Şakir Paşa, Padişah'a sunmak üzere İmparatorun Suriye, Lübnan ve Kudüs ziyaretlerini anlatan bir günlük kaleme aldı.³⁰ Alman İmparatoru II. Wilhelm'e doğu ziyaretinde ona mihmandarlık yapan ve ziyaret boyunca neredeyse hiç yanından ayrılmayan Şakir Paşa tarafından kaleme alınan günlüğün konuyla ilgili çalışmalar için önemli bir kaynak niteliğindedir.

²³ N. Alkan, *a.g.m.*, s. 18-19.

²⁴ F. Demirel, *a.g.e.*, s. 61-62.

²⁵ İ. Ortaylı, *a.g.e.*, s. 96.

²⁶TheodorHerzl, *Siyonizm'in ve İsrail'in Kurucusu TheodorHerzl ve Hatıraları ve Sultan Abdülhamid*, (Haz. Ergun Göze), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2002, s.158-166.

²⁷ İ. Ortaylı, *a.g.e.*, s. 96.

²⁸ İ. Ortaylı, *a. g. e.*, s. 97.

²⁹ Ağırılması için resmi konuğun yanına verilen kimse.

³⁰ Günlük, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yıldız Esas ve Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı (Y. EE) tasnifinde 81 Dosya numarası ve 3 Gömlek numarasıyla kayıtlı olup 20 Kasım 1898 tarihli ve 9 varaktan oluşmaktadır. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Esas ve Sadrazam Kamil Paşa Evrakı (Y. EE), Dosya: 8, Gömlek:3).

Günlüğün bir diğer önemi de şimdiye kadar hiçbir çalışmada kullanılmamış olmasıdır. Günlük 17 sayfadan oluşmakta ve Alman İmparatorunun ziyaretiyle ilgili orijinal bilgiler vermektedir.

Mihmandar Mehmed Şakir Paşa, aslen Arapkirlidir. İdadi eğitiminden sonra Harbiye'ye kayıt yaptırarak askeri hayata adım attı. 1868 senesinde Erkan-ı Harp yüzbaşısı olarak mezun oldu. Eğitimini tamamlamak üzere Fransa'nın başkenti Paris'e gönderildi. İstanbul'a döndükten sonra Binbaşı rütbesine yükselen Mehmed Şakir, bir süre sonra terfi ederek Mirlivalığa (Tuğgeneral) getirildi ve Maiyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye'sinde görevlendirildi. Ferik (Korgeneral) olarak Bağdat'ta bulundu. 1896 senesinde Müşirlik rütbesine yükseltildi. Yaver-i Ekremlik vazifesinde bulundu. Paşa'nın son görevi Teşrifat-ı Askeriye Komisyonu üyeliği ve Maiyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiyesi Müşirliği oldu. Mehmed Şakir Paşa 28 Aralık 1904 tarihinde vefat etti. Sultan II. Abdülhamid tarafından birkaç kez Almanya'ya gönderildi. Ayrıca Hanedan-ı Âl-i Osman Nişanını Avusturya-Macaristan İmparatoru Fransuva Joseph'e takdim etti. Şakir Paşa'nın oğlu Cevad Paşa Harbiye Nazırlığı görevinde bulundu³¹

Bu makalede Şakir Paşa'nın günlüğünün eksik yönlerini gidermek ve ziyareti daha ayrıntılı bir şekilde anlatmak için geziye *İkdam* gazetesi adına katılan muhabir İsmail Zühtü tarafından kaleme alınmış olan ve 4–23 Kasım 1898 tarihleri arasında 11 gün süreyle devam eden “*Muhabir-i Mahsusamızın Mektupları (Kudüs Hatıratı)*” adlı yazı dizisinden de yararlanıldı.³²

Mehmed Şakir Paşa'nın günlüğü; Dolmabahçe sahil sarayı rıhtımında iki hükümdarın vedalaşmasıyla başlamaktadır.

Alman İmparatoru kendisine ait olan Hohenzollern yatına, Mehmed Şakir Paşa ve Osmanlı yetkilileri de İzmir vapuruna bindi. Her ne kadar İzmir vapuru Hohenzollern yatına refakat etmek istediysen de yetişmesi mümkün olmadı. İmparatora ait yat ve refakatinde bulunan gemiler 25 Eylül akşamı Hayfa'ya ulaştı. Buna karşın Şakir Paşa'nın bindiği İzmir Vapuru yaklaşık olarak on yedi saatlik bir gecikme ile 26 Ekim Çarşamba günü Hayfa limanına

³¹ Şakir Paşa görevde bulunduğu sırada birçok madalya ve nişanda almıştır. Mehmed Zeki Pakalın, Sicill-i Osmani Zeyli, (Haz. Şakir Batmaz, Gülbadi Alan), Cilt XVII, Ankara 2009, s. 63.

³² “Evvvelki mektubumda Şakir Paşa hazretlerinden başka mihmandaran-ı kiramın Hayfa'dan Yafa'ya İzmir vapuru hümayunuyla gittiklerini yazmış idim. Benimde İzmir Vapurunda bulunduğumu kayda lüzum yoktur zannedirim. Kendimce ittihaz eylediğim tarz-ı harekete göre esna-i seyahatimde kati bir mecburiyet görülmedikçe mihmandaran heyeti muhteremesinden ayrılmamak fikrindeyim.” İsmail Zühtü, “Muhabir-i Mahsusamızın Mektupları 2 (Kudüs Hatıratı)”, *İkdam*, 24 Teşrin-i Evvel 1314, s. 1.

vardı.³³ Burada resmi karşılama törenini müteakip, Erkan-ı Harbiye Ferik Abdullah Paşa başkanlığında bir heyet Hohenzollern yatına gelerek İmparator'a şehre hoş geldiniz dediler.³⁴ İmparator, Hayfa'da Alman Konsolosluğu, Carmel (Karmel) ve İnciliye Kiliselerini ziyaret etti ve yatına geri dönerek geceyi burada geçirdi.³⁵ Ertesi gün sabah İmparator maiyetiyle birlikte Hayfa'dan Kayseriye gitmek üzere hareket etti.³⁶ Şakir Paşa beraberindekileri İmparatoru karşılamak İzmir vapuruyla Yafa'ya yolladı. Kendisi ise arabayla süratli bir şekilde Hayfa-Kayseriye yolu üzerinde bulunan Kok (Cook) ³⁷şirketince mola yeri olarak belirlenen Tantura'da İmparatora yetişti. İstenmeyen gecikmeden dolayı üzüntülerini ilettiler.³⁸ Alman İmparatoru ve eşi manzarasını beğendikleri Tantura mevkiinde bir süre dinlendi.³⁹ Daha sonra arabalarla Kayseriye'ye gidilerek harabeler ziyaret edildi. Seyahatin ikinci gecesini geçirmek üzere buraya bir buçuk saat mesafedeki Kok şirketinin çadırlar kurduğu Burj mevkiine gidildi. Ertesi sabah erken saatte Burj'dan hareketle Benyahim'e ve Yafa 'ya varıldı. İmparatoru şehrin dışında Müslüman, Hristiyan ve Alman kolonisinden insanlar karşıladı. İmparator Yafa'da *Hotel du Parc* da kaldı. Otel imparator için düzenlendi. Şehir ve otelin bulunduğu cadde bayraklar ve taklarla süslendi.⁴⁰ Karşılama otelin bahçe kapısı tarafında Osmanlı askerleri ve bando bölüğü yerini aldı. İmparatorun otele gelişiyile birlikte Alman milli marşı çalınmaya başlandı. Güzergâh boyunca kalabalık bir halk topluluğu İmparator ve eşini görmek üzere yerlerini aldılar.⁴¹ Akşam İmparator,66 kişilik bir davetli topluluğuna ziyafet verdi. Çok beğendiği otelin bahçesinde bir süre dolaştı.⁴²

28 Ekim Cuma günü, İmparator yanındakilerle birlikte yaklaşık dört saat süren bir yolculukla Yafa-Kudüs yolu üzerinde bulunan Ramle'ye ulaştı.⁴³İmparator, Emeviler döneminde yapılan ancak harap bir vaziyette bulunan Beyaz Cami'yi gezdi ve minaresine çıktı. Yetkililerden camii hakkında

³³ BOA, Y. EE, 81/3, lef 1.

³⁴ *İkdam*, 24 Teşrin-i evvel 1314, 2, s. 1.

³⁵ BOA, Y. EE, 81/3, lef 1.

³⁶ *İkdam*, 24 Teşrin-i Evvel 1314, 2, s. 1.

³⁷ Alman İmparatorunun Suriye ve Kudüs'ü kapsayan organizasyonu için İngiliz bir şirket olan Thoomas Cook&Son ile anlaşılmıştı. Bu şirket "her şey dahil" paketini ilk defa hizmete sunan ve bunu büyük bir başarıyla yerine getirmiştir. Bayram Soy, "Kudüs'teki Erlöserkirche'nin Açılışı II. Wilhelm'in İkinci Doğu Seyahatindeki (1898) Dini Motifler", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S. 6, Güz 2007-Kış 2008, s. 121.

³⁸ BOA, Y. EE, 81/3, lef 1.

³⁹ *İkdam*, 24 Teşrin-i Evvel 1314, 2, s. 2.

⁴⁰ BOA, Y. EE, 81/3, lef 2.

⁴¹ *İkdam*, 24 Teşrin-i Evvel 1314, 2, s. 2.

⁴² *İkdam*, 25 Teşrin-i Evvel 1314, 3, s. 2

⁴³ BOA, Z. EE, 81/3 lef 2

bilgi aldı. Burada bir süre dinlenen İmparator, Latron'a gitmek üzere hareket etti. Alman İmparatoruna güzergâh boyunca Arap kabilelerine bağlı askerler eşlik ederek mızraklarla ilgi çekici gösteriler yaptılar.⁴⁴ Geceyi Latron'da geçiren İmparator, 29 Ekim'de Kudüs'e gitmek amacıyla sabah yola çıktı. Yol boyunca üç defa mola verdi.

Kudüs yakınlarında Şeyh Bender mevkiinde yaşayan İki haham söz alarak İmparatorun Kudüs ziyaretinden dolayı şu şekilde bir konuşmayla teşekkürlerini sundular:

*"... Dünyanın her bir tarafında dağınık bir surette bulunan Museviler daima Cenab-ı Hakka karşı haiz oldukları hissiyat-ı dindaraneyi muhafaza ve içinden yaşadıkları memleketin hükümdarına itaat ederler. İşte burada bulunan Musevilerde sevgili padişahlarına karşı kalben mütehasıs oldukları sadakat ve ubudiyetin ilcaât-ı tabiyesinden olarak o şehriyar-ı zışanınmehab-ızi-iktidarı olan İmparator hazretlerini kemal-i şevk ve şetaretle istikbal ediyorlar."*⁴⁵

İmparator için Kudüs'te hazırlıklar günler öncesinden başladı. Gececeği caddeler Osmanlı ve Alman bayraklarıyla süslendi.⁴⁶ II. Wilhelm, Kudüs'te şehrin hemen dışında Berlin'den getirilip Almanlara ait bir bahçeye kurulan prefabrik bir binada kaldı.⁴⁷ Dikkat çekici bir ayrıntı da II. Wilhelm'in Kudüs'e girişiyle ilgilidir. Eski bir İslam geleneğine göre, şehrin ana kapısından ancak burayı fetheden hükümdar girebilirdi. Bundan dolayı Yafa kapısına yakın bir yere bir kapı açılarak İmparatorun buradan Kudüs'e girmesi sağlandı. Şehre giren kafilenin önünde dört bedevi şeyhi, arkalarında Osmanlı muhafız süvarileri ve piyadeleri ile Alman Kudüs konsolosu yetkilileri bulunmaktaydı.⁴⁸ Bu grubu takiben ise II. Abdülhamid'in saraydan gönderdiği dört atın çektiği ihtişamlı bir araba içerisinde İmparatoriçe ile beyaz bir ata binmiş olan Alman İmparatoru gelmekteydi. Güzergâh boyunca toplanan halk "çok yaşa ve hurra" sedalarıyla coşkulu bir şekilde kabileyi karşıladı. İmparator, bu şekilde Yafa kapısına kadar geldi. Buradan yaya olarak Hıristiyanların muhtelif mezheplerince kutsal kabul edilen Kamame kilisesine geçti.⁴⁹ Din adamlarıyla

⁴⁴İkdam, 28 Teşrin-i Evvel 1314, 4, s. 1.

⁴⁵İkdam, 3 Teşrin-i Sâni 1314, 5, s. 1.

⁴⁶BOA, Z. EE, 81/3 lef 2.

⁴⁷İkdam, 3 Teşrin-i Sâni 1314, 5, s. 1.

⁴⁸B. Soy, a.g.m., s. 128.

⁴⁹BOA, Y. EE, 81/3, lef 2.

görüŖen İmparator kiliseyi gezdi. İki gün sonra resmi açılıŖını gerçekleŖtireceđi Erlöserkirche kilisesine de giderek dua etti.⁵⁰

İmparatorun bir sonraki durağı ise Alman Konsolosluğu oldu. Konsoloslukta, Alman kolonisinden ileri gelenlerle bir süre görüŖtü.⁵¹

Alman İmparatoru ve İmparatoriçesi gezmeyi planladıkları Eriha, Bahr-i Lût ve Taberiye'yi havanın çok sıcak olması ve sıtma salgınından dolayı iptal etti.⁵²

30 Ekim Pazar günü Kudüs'e yaklaşık bir saat mesafede bulunan Beytullahim'e gidildi.⁵³Şehrin hemen dıŖında bulunan Latin ve Ermeni kiliselerini ziyaret eden İmparatoru Ermeni Patriđi karŖıladı. Ayrıca şehrin kapısında Osmanlı askeri tarafından resmi törenle karŖılandı.⁵⁴ İmparator şehirde Hz İsa'nın doğdu yer olarak kabul edilen Milat kilisesini ziyaret etti.⁵⁵ Gezisi sırasında II. Wilhelm'e Rum Patriđi eşlik etti. Kilisede Hıristiyanlarca kutsal sayılan birçok eşyayı yakından inceleme fırsatı buldu. Eserler hakkında ayrıntılı bilgi edindi.⁵⁶Ziyaretten sonra İmparator, Kudüs'e dönmek üzere hareket etti. İmparatoriçe güzergâh üzerinde bulunan yetimhaneyi ziyaret etti. İmparator eŖi ile Almanlara ait mahalleri gezdi. Kendilerine burada hediyeler verildi. Ziyaretten sonra ikametgâha dönülerek öğle yemeği yenildi.⁵⁷ Öğleden sonra ise İmparator, araba ile Zeytindağı'na gitti.⁵⁸ Rus din adamları tarafından karŖılanan davetlilere kilise gezdirildi. Ayrıca İmparator ve eşine bazı hediyeler takdim edildi.⁵⁹

31 Ekim Pazartesi gezinin resmi nedeni olan Alman Protestan Erlöserkirche açılıŖ töreni vardı. Bu tören için şehirde gerekli tedbirler çok önceden alınmıŖtı. Alman İmparatoru tören sabahı açılıŖını yapacağı kiliseye gitmek üzere resmi kıyafetini giydi. At üzerinde Yafa kapısına ulaŖtı. Buradan kiliseye kadar yürüdü. Yol boyunca halk tarafından misafirlere sevgi gösterisinde bulunuldu. Kilisenin önüne geldiğinde ise Alman savaŖ gemilerinden gelen bir bölük askeri ve bahriye mızıkası Alman İmparatoru ve davetlileri karŖıladı. Yaklaşık olarak bir saat kadar sürecek olan resmi açılıŖ

⁵⁰İkdam, 3 TeŖrin-i Sâni, 1314, 5, s. 1.

⁵¹ BOA, Y. EE, 81/3, lef 2.

⁵² BOA, Y. EE, 81/3 lef 3.

⁵³ BOA, Y. EE, 81/3 lef 3.

⁵⁴İkdam, 5 TeŖrin-i Sâni 1314, 6, s. 1.

⁵⁵ BOA, Y. EE, 81/3 lef 3.

⁵⁶İkdam, 5 TeŖrin-i Sâni 1314, 6, s. 1.

⁵⁷ BOA, Y. EE, 81/3 lef 3; İkdam, 5 TeŖrin-i Sâni 1314, s. 1.

⁵⁸ BOA, Y. EE, 81/3 lef 3.

⁵⁹İkdam, 5 TeŖrin-i Sâni 1314, 6, s. 1.

merasimi, kilise önünde yapılan konuşmalarla başladı ve içeride yapılan ayinle tamamlandı. Açılıştan sonra kilise önünde bekleyen Alman bahriye askerleri İmparatoru resmigeçitle selamladı. II. Wilhelm, ikametgâhına dönerek öğle yemeğini yedi. Öğleden sonraki programı ise II. Abdülhamid tarafından kendisine hediye edilen arsayı ziyaret etmek oldu. Burada Padişah'a teşekkür mahiyetinde bir konuşma yaptı:

“Bundan yirmi dokuz sene mukaddem hakan-ı merhum Abdülaziz Han hazretleri tarafından merhum peder-i mükerremime bugün resmi takdisi icra olunan Protestan kilisesinin mebni bulunduğu arazi ihda buyrulduğu gibi hala calis-i taht-ı âli baht-ı Osmani bulunan Şehinşah-ı mekarim-i iktinah hazretleri dahi üzerine Alman Katolik erbabı mezhebinin icra-i ayin-i ruhaniyet ve diyanet eylemesi maksadıyla ebniyeinşa edilebilmek üzere işbu arazinin lütfen bana teberruunu ferman buyurmuşlardır. Arazi-i mezkureyi an-samimül kalp teşekkürat ile kabul ederek bazı münasebat-ı dostaneye delaletle beraber Alman tebaasının menafi-i mühimmelerine hâdim bulunan işbu atıye-i celilenin arz-ı Filistin Alman Katolik cemiyetinin yed-i idaresinde bulunarak Alman Katolik tebaamın be-tahsis cemiyet-i mezkurenin arzı Filistin’de olan sa’y ve ikdamlarına bir vasıtayı celile-i feyz ve saadet olmasını temenni eylerim. İşte Almanya İmparatoru ve Prusya Kralı İkinci Wilhelm olan ben dahi arazi-i mezkureyi bundan böyle taht-ı himayeme aldığımı beyan eylerim.”

İmparatorun, konuşması sonunda bayrak direğine Alman bayrağı çekildi. Bahriye Bاندosu tarafından Alman ve Osmanlı marşları çalındı. Tören sırasında İmparator, Şakir Paşa’ya Padişaha olan şükran hislerini ve konuşmasının bildirilmesini rica etti. Ayrıca törenden sonra İmparator, Alman bahriye askerlerini Kudüs hatırası olarak birer madalya taltif etti.⁶⁰ II. Wilhelm’in bir diğer ziyareti ise, Hz Davut Peygamber’in türbesi ve camii olmuştur.⁶¹ Akşam ise Alman İmparatoru, II. Abdülhamid şerefine bir ziyafet vermiştir. Ziyafete Suriye Valisi Nazım, Şakir ve Berlin sefiri Tevfik Paşalarla, üst düzey Protestan din adamları, Alman ileri gelenleri ve diğer yetkililer katıldı.⁶²

⁶⁰ BOA, Y. EE, 81/3 lef 3-4.

⁶¹ İkdâm, 6 Teşrin-i Sâni 1314, 7, s. 2.

⁶² İkdâm, 6 Teşrin-i Sâni 1314, 7, s. 2.

Ziyafette İmparator şu nutku okudu:⁶³

“Bugün bizim için bir yevm-i mesadet addolunsa becadır. Zira hükümdar-ı Osmaniyan ve halife-i İslamiyan Sultan Abdülhamid Han hazretleri tarafından gerek benim ve gerekse bilumum tebaam hakkında bî-dirîğ buyurulan ta’attufatın ifa-yı teşekküründe mütehayyır olduğum gibi zemini büyük pederim Wilhelm tarafından ihzar olunan ve benim için bir minhac-ı âmâl ittihaz kılınan meveddet-i samimeye ve mezhep ve kavmiyetince olan farka asla ehemmiyet verilmeksizin dahil-i memalik-i mahrusa-i şahanelerinde bulunan bilcümle Almanlara karşı taraf-ı eşref-i hazreti tâcdârîlerinden lütfen râygân buyrulan siyanet ve himayetene yolda arz-ı mahmidet edeceğimi dahi tayin edememekteyim.

Zat-ı hazreti cihandar-ı uzmâ tarafından şu suretle izhar olunan meveddetden ve gerekse onu teyid etmek üzere taraf-ı şehriyarilerinden bu kere bana ihda ve ihsan olunan arsadan dolayı his eylediğim memnuniyet ve teşekkürat-ı mâ-lâ-nihanemi beyan eyler ve Sultan Abdülhamid Han hazretlerinin sıhhat ve afiyetlerine nûş ederim”

II. Wilhelm, yemekten sonra bahçeye çıkarak şerefine yapılan şehrin aydınlatılmasını seyretmiştir. Bu esnada Alman Bandosu da müzik çalmıştır.⁶⁴ İmparator, ziyafete katılan davetlilere tunçtan imal edilmiş bir tarafında kendi resmi ve diğer tarafında Kudüs seyahati hatırası ibaresi bulunan bir levha ile Nazım ve Tevfik Paşalara da büyük boy bir resmini hediye etmiştir.⁶⁵

1 Kasım Salı günü Alman İmparatoru ve İmparatoriçesi ikinci defa olmak üzere Zeytindağı’na gitti. Burada Milad-ı İsa kilisesini ziyaret ederek şehre döndü. Öğleden sonra ise “Şanr” adıyla bilinen Alman yetimhanesini ziyaret etti.

Çarşamba, günü daha yoğun bir programı olan İmparator ve İmparatoriçe Kudüs’ün Müslümanlarca kutsal sayılan Harem-i Şerif bölgesine giderek Hazreti Ömer Camii ve Mescid-i Aksa’yı ziyaret ettiler. Bu ziyaretten çok etkilenen ve oldukça memnun kalan İmparator, Şakir Paşa’dan bu durumu Padişah’a bildirmesini istedi.⁶⁶ Daha sonra İmparator Latin Mektebi ve Rum Patrikhanesine giderek din adamlarıyla görüştü. Patrikte, İmparatora hitaben bir

⁶³ BOA, Y. EE, 81/3 lef

⁶⁴ İdam, 6 Teşrin-i Sâni 1314, 7, s. 2.

⁶⁵ BOA, Y. EE, 81/3 lef 4.

⁶⁶ BOA, Y. EE, 81/3 lef 4.

konuşma yaptı ve II. Wilhelm'e birkaç bin senelik İncillerin bazılarını gösterdi.⁶⁷ İmparator ve İmparatoriçenin gün içerisinde son ziyaretleri ise Alman Kız mektebi ve Alman Katolik manastırı oldu.⁶⁸ II. Wilhelm, 3 Kasım Perşembe günü Alman manastırı, İngiliz kilisesi ve Müslüman mezarlarını⁶⁹ ziyaret etti. Ardından Erlöserkirche kilisesinde bir ayine katılarak ikametgâhına döndü.⁷⁰

4 Kasım Cuma günü İmparator ve beraberindekiler resmi törenle tren istasyonundan Yafa'ya gitmek üzere uğurlandı. Yaklaşık iki buçuk saatlik yolculuktan sonra Yafa'ya ulaşıldı.⁷¹ Suriye Valisi Nazım Paşa imparatoru resmi törenle karşıladı.⁷² Buradan Beyrut'a deniz veya karayoluyla gitmek konusunda hava muhalefeti ve liman olmaması yüzünden tereddüt yaşandıysa da havanın düzelmesi ile birlikte deniz yoluyla gidilmesine karar verildi. Şakir Paşa ise İmparator'dan izin alarak daha önce Beyrut'a gitti. Burada Beyrut Valisi ve askeri yetkililerle karşılama merasimi ve koruma tedbirleri konusundaki hazırlıkları gözden geçirdi. Misafirler, Hohenzollern yatı Hella ve Herta zırhlı kruvazörleriyle birlikte Cuma akşamı geç saatte Yafa'dan ayrıldı. Ertesi sabah Beyrut önlerine geldiler. İmparatora ihtişamlı bir karşılama merasimi hazırlanmıştı. Hohenzollern yatı, Osmanlı ve Alman zırhlılarının top atışları içinde Beyrut limanına demir attı. Beyrut Valisi ve Almanya Genel Konsolosu İmparatorun bulunduğu yata giderek kendisine hoş geldiniz dediler. Bu sırada halk imparatoru görme umuduyla rıhtıma toplanmıştı. Alman İmparatoru yorgunluğu dolayısıyla günü gemide dinlenerek geçirdi. Akşam Beyrut ve liman çevresi aydınlatılmış, gece geç saate kadar da havai fişek gösterinde bulunulmuştu. İmparator, akşam yatında bir ziyafet vermişti. İmparatorun gemide kalmasından istifade eden Osmanlı yetkilileri de kozmopolit bir yapıya sahip olan Beyrut'ta güvenlik önlemlerini arttırma fırsatı bulmuşlardır. II. Wilhelm, ressamına elbise modeli çizdirmiş, iki yağlı boya tabloyu da Şakir Paşa'ya göstererek Padişaha yollamak istediğini belirtmiştir. Tablolar, II.

⁶⁷ *İkdam*, 6 Teşrin-i Sâni 1314, 7, s. 2.

⁶⁸ BOA, Y. EE, 81/3 lef 4.

⁶⁹ Zeytindağı civarlarında Müslüman mezarlarını ziyaret etmiştir. Şakir Paşa günlüğünde burada Selahattin Eyyubi'nin türbesini ziyaret ettiği bilgisini vermektedir. Ancak Selahattin Eyyubi'nin türbesi Şam'dadır. İsmail Zühtü'nün *İkdam* gazetesinde kaleme aldığı tefrika da İmparatorun burada Müslüman mezarlarını ziyaret ettiği bilgisi verilmektedir.

⁷⁰ Şakir Paşa kaleme aldığı günlüğünde Kudüs'ün durumu hakkında şu verdiği bilgi oldukça dikkat çekicidir: "Kudüs şehri büyümeğe ve imara uygun iken suyun azlığı hem şehrin ilerlemesine hem de istenen ölçüde temizliğin sağlanmasına mani olmaktadır. Şehirdeki toz çeşitli göz hastalıklarına sebep olmaktadır. Bütün Kudüs ve çevresinde yaygın olan hatta anne kucağında çocukların bile görme kudretinden mahrum olduklarına üzüntüyle şahit olunmuştur."

⁷¹ BOA, Y. EE, 81/3 lef 5.

⁷² *İkdam*, 7 Teşrin-i Sâni 1314,8, s. 2.

Abdülhamid'e hediye edilmek üzere Almanya'nın İstanbul askeri ataşesine teslim edilmiştir.⁷³

6 Kasım Pazar sabahı Şakir Paşa, Vali ve Belediye başkanından oluşan bir heyet mahalli ürünlerden hazırlanan hediyeleri takdim etmek üzere Hohenzollern yatına gitti. Bu hediyelerden çok memnun olan İmparator misafirlerini bırakmayarak teşekkür babında kahvaltıya alıkoydu.⁷⁴ Ayrıca Vali ve Belediye başkanına nişanlar verdi.⁷⁵ Bu ziyaretten üç saat sonra İmparator ve İmparatoriçe karaya çıktılar. İmparator ilk olarak Alman hastanesini ziyaret etti. Daha sonra Şakir Paşa'yı da arabasına alarak askeri kışlaya gitti.⁷⁶ Top atışları ve askeri törenle karşılandı. Kendisine Beyrut Valisi Reşid Bey eşlik etti. Kışladaki binaların büyüklüğü ve temizliğini takdir eden İmparator, bir süre istirahat etti. Kendisine kahve ve şerbet ikram edildi. Şakir Paşa'yı arabasına alarak şehrin dışında bulunan fıstıklık adıyla bilinen bahçeye gitti. Yaklaşık yirmi dakika kadar Alman Kız Mektebi'ni ziyaret eden İmparatoriçeyi bekledi. Kraliçenin gelmesiyle birlikte bahçeye geçilerek çay ve kahve içildi, yata dönüldü.⁷⁷

7 Kasım Pazartesi günü Şam'a gitmek amacıyla sandallarla karaya çıkan İmparator ve İmparatoriçe limanda bulunan Osmanlı gemileri ve kışladan atılan topraklarla selamlandı. Rıhtımda ise Osmanlı devlet erkânı ve konsoloslar hazır bulunuyordu. Arabayla tren istasyonuna gitti.⁷⁸ Askeri ve sivil yetkililer tarafından uğurlandı. Özel olarak hazırlanan trene bindi.⁷⁹ Tren Lübnan dağları civarında bulunan Aliye istasyonunda bir süre mola verdi. Burada Cebel Mutasarrıfı Naum Paşa ve eşi tarafından karşılandı. Kurulan çadırda bir süre istirahat eden misafirlere şampanya ve şerbet ikram edildi.⁸⁰ Ayrıca bedeviler kılıç-kalkan gösterisi sundu.⁸¹ Bir sonraki mola Muallaka mevkiinde verildi. Kurulan çadırlarda öğle yemeği yendi. Trene tekrar binilerek üç buçuk saatlik bir yolculuktan sonra Şam'a ulaşıldı.⁸² Şam'daki karşılama töreni Kudüs'tekinden daha gösterişli oldu. İmparatorun geçeceği güzergâhta toplanan binlerce kişi "Allah Yensur" (Allah muzaffer eylesin) dualarıyla imparatoru karşıladı. Bu durumdan etkilenen İmparator, Şakir Paşa'nın elini tutarak halkın

⁷³ BOA, Y. EE, 81/3 lef 5.

⁷⁴ BOA, Y. EE, 81/3 lef 5.

⁷⁵ *İkdam*, 8 Teşrin-i Sâni 1314, 9, s. 2.

⁷⁶ BOA, Y. EE, 81/3 lef 5.

⁷⁷ BOA, Y. EE, 81/3 lef 6; *İkdam*, 8 Teşrin-i Sâni 1314, 9, s.1 ve 2.

⁷⁸ *İkdam*, 8 Teşrin-i Sâni 1314, 9, s. 2.

⁷⁹ BOA, Y. EE, 81/3 lef 6.

⁸⁰ BOA, Y. EE, 81/3 lef 6; *İkdam*, 8 Teşrin-i Sâni 1314, 9, s. 2.

⁸¹ *İkdam*, 8 Teşrin-i Sâni 1314, s. 2.

⁸² BOA, Y. EE, 81/3 lef 6.

çoşkusunu Berlin ahalisine gösterip öğretmek gerektiğini söyledi. ⁸³Şakir Paşa'da Şam halkının İmparatora olan ilgisini takdir ederek “*Osmanlı ahalisi bir hükümdara nasıl riayet edebileceğini pek güzel takdir ediyor*” dedi.⁸⁴ Akşam İmparator onuruna 64 kişinin davetli olduğu bir ziyafet tertip edildi. Ziyafet için yiyecek hatta meşrubatlar dahi II. Abdülhamid tarafından bizzat saraydan gönderildi. Yemekte davetlilere; Sebze çorbası, manglonia lokması, salçalı balık, türlüdana külbastısı, tavuk, hindi, ceylan kebabı, Portakal terkibi, Tereyağlı taze Fasulye, Osmanlı Pilavı, Elmalı Kaymaklı börek, Dondurma ve Meyve ikram edildi.⁸⁵

8 Kasım Salı günü İmparator ve İmparatoriçe Şam'daki ilk gününde ikametlerine tahsis edilen askeri binadan çıkarak restorasyonu devam etmekte olan Emevi Camii ile Selahattin Eyyubi türbesini ziyaret etti.⁸⁶ Daha sonra Şam'da oldukça meşhur olan Azm-zadelerin konağını ziyaret ederek yetkililerden bilgi aldı. İmparatora konakta kahve, şerbet ve çubuk ikram edildi. Ayrıca kılıç kalkan gösterisi ve milli halk oyunları gösterisi yapıldı. İmparator bunları resme aldırdı.⁸⁷

İmparator'un bir sonraki durağı büyük babası Frederick'in Şam'a geldiğinde kaldığı ev ve Alman Konsolosluğu oldu. Öğleden sonra kışlayı ziyaret etti. Kışlada beşinci orduya bağlı altı piyade taburu iki alay süvari ve iki alay topçu birliği tarafından resmigeçitle karşılandı.⁸⁸ Arap süvarileri kendilerine mahsus bir tarzda at sürerek, cirit atarken, bazen de iki kısma ayrılarak birbirlerine karşı hücum gösterisinde bulundular. İmparator, süvarilerin özellikle nara atarak at ve deve sürmelerinden oldukça memnun kaldı. Ayrıca burada bulunan Çerkez süvarileri de hünelerini gösterdiler.⁸⁹

İmparator, Şam Valisi Nazım Paşa'ya iade-i ziyarette bulundu. İmparatoriçe ise bu sırada *Rumar* (?) da gezintiye çıktı. Akşam İmparator belediye binasında bir ziyafet verdi. Ziyafetin verildiği salonun yeterince büyük olmaması sebebiyle bir kısım davetli yemeklerini yan tarafta bulunan oda da yemek zorunda kaldı.⁹⁰ Yemekte davetlilere, Et suyu İtalyan usulü yumurta, tavşan yahnisi, hindi kızartması, pilav, komposto, soğuk et ikram edildi.⁹¹

⁸³ BOA, Y. EE, 81/3 lef 6.

⁸⁴ *İkdam*, 8 Teşrin-i Sâni, 1314, 9, s. 2.

⁸⁵ *İkdam*, 9 Teşrin-i Sâni, 1314, 10, s. 2.

⁸⁶ BOA, Y. EE, 81/3 lef 6.

⁸⁷ *İkdam*, 9 Teşrin-i Sâni, 1314, 10 s. 2.

⁸⁸ BOA, Y. EE, 81/3 lef 6.

⁸⁹ *İkdam*, 9 Teşrin-i Sâni, 1314, 10, s. 2.

⁹⁰ BOA, Y. EE, 81/3 lef 7.

⁹¹ *İkdam*, 9 Teşrin-i Sâni, 1314, 10, s. 2.

Yemek sırasında salonun ön kısmında bulunan meydanda mızıka ve salon içerisinde birkaç kişiden oluşan ince saz takımı davetlilere müzik ziyafeti sundu. Davette Arapça okunan nutukları müteakip Alman İmparatoru şu konuşmayı yaptı:

“Bu seyahatte mucib-i memnuniyetim olan şeylerden birisi de meşhur ordu kumandanlarının ser-efrazını veâlelekser düşmanlarına âli cenablık ve kahramanlık hususlarında asrının büzeyyidi ve uluvv ahlak cihetinden dahi hatta düşmanlarının bile hoca-yibi-naziri olan Sultan Selahattin Eyyubi'nin türbesini hâvi bulunan şu şehir-i şehirde gördüğüm harikulade alkışların ve Sultan Abdülhamid Han hazretlerinin hakkımda gösterdikleri asar-ı mihman-nüvaziveverdikleri evamir innetayici olarak Şam'da izhar olunan azametli hüsn ü kabulün müteşekkiri ve hayranıyım. Gerek zir-i destanı ve gerekse bütün kıtaat-ı cihanda bulunan üç yüz milyon İslam'ın kible-i âmâli ve halife-i zişan Sultan Abdülhamid Han hazretleri olmasını temenni ederim. Almanya İmparatoru ve Prusya Kralı İkinci Wilhelm'in ilelebet Sultan Abdülhamid Han hazretlerinin samimi dostu olacağına herkes emin olmalıdır. Yaşasın Sultan Abdülhamid Han hazretleri.”

İmparator yemekten sonra bir müddet havai fişekleri gösterisini izledi ve ikametgâhına döndü.⁹² Kasım Çarşamba günü, sabah erken saatte Şam'ın manzarasını izlemek üzere Salhiye mevkiine gitti. Ancak havanın sisli ve kapalı olması dolayısıyla geri döndü. Akşamüzeri havanın düzelmesiyle birlikte aynı mevkie giderek şehri izleme imkânı buldu. Ayrıca İmparator büyük saygı duyduğu Selahattin Eyyubi'nin türbesine özel olarak imal edilen ve kurdelelerle süslenmiş bir kilim hediye etti. Bu hediye askeri bando eşliğinde gösterişli bir törenle türbeye konuldu.⁹³ Geceleyin de belediye dairesinde 60 kişinin davetli olduğu bir yemek verildi. Yemekte davetlilere Potage a la reine, monbulyo (bouillion) usulünde börek, breton usulü koyun kaburgası, biftek, krem salçalı keklik, krotonlu bezelye, pilav, dondurma, meyve ikram edildi.⁹⁴

10 Kasım Perşembe günü İmparator Şam tren istasyonundan gösterişli bir törenle Baalbek'e gitmek üzere uğurlandı. Şam-Beyrut arasında bulunan Muallaka'da hazırlanan çadırda öğle yemeği yenilerek bir süre dinlenildi. Atla yapılan yaklaşık dört saat yolculuktan sonra Baalbek'e ulaşıldı. Baalbek, İmparatorun bu ziyaretinde şimdiye kadar gezdiği tarihi mekânlardan en

⁹² BOA, Y. EE, 81/3 lef 7.

⁹³ BOA, Y. EE, 81/3 lef 7.

⁹⁴ İkdâm, 9 Teşrin-i Sâni, 1314,10, s. 2

önemlilerinden birini teşkil etmiştir. Burada Fenikeliler ve Romalılar tarafından inşa edilen Şems ve Venüs mabetleri bulunmaktadır. Arapların hâkimiyetine girmesiyle birlikte kale halini almıştı. İmparator için Baalbek'te Venüs mabedi civarında çadırlar kurulmuştur. Ayrıca bu ziyaretin anısına II. Abdülhamid gösterişli bir mermer plak hazırlanmış ve İmparatorunun uygun gördüğü bir yere resmi törenle yerleştirilmesi kararlaştırılmıştı. Tören saatin geç olmasından dolayı ertesi güne bırakılmıştır. 11 Kasım Cuma günü Baalbek'te bir süre harabeleri dolaşan İmparator daha sonra mermer sütun için uygun bulduğu Jüpiter mabedine sütunun dikilmesini istemiştir. Bu sırada İmparator, Şakir Paşa'ya II. Abdülhamid'in kendisine ilgi ve hususi muhabbetinden dolayı teşekkür ederek iki hükümdar arasındaki dostluğun ilelebet devam edeceğini teyit etti.⁹⁵

Törenden sonra atlarla Muallaka'ya dönülerek öğle yemeği yenildi ve trenle Beyrut'a gitmek üzere hareket edildi. Akşam, Beyrut tren istasyonuna ulaşan İmparator, konsoloslar, din adamları ve Osmanlı yetkililerince karşılandı.⁹⁶Kendilerine tahsis edilen arabalara binerek rıhtıma geçti. Yol boyunca ziyaret ettiği bütün şehirlerde olduğu gibi büyük bir coşkuyla karşılandı. Rıhtım İmparator için çiçekler, Alman ve Osmanlı bayraklarıyla süslenmişti. Rıhtımda bir süre oyalanan İmparator burada kendisini uğurlamaya gelen yetkililere teşekkür etti. Ziyaretin hatırasının ilelebet hafızalarda kalacağını söyledi ve uğurlamaya gelenlerin ellerini sıkarak yatına döndü.⁹⁷

Alman İmparatoru ziyaretinin son akşamında yatında Şakir Paşa, Suriye Valisi Nazım Paşa, Beyrut valisi Reşid Bey ve Berlin Sefiri Tevfik Paşa'nın davetli olduğu bir ziyafet verdi.⁹⁸ Ziyafet sırasında kendisine gösterilen ilgi ve alakadan dolayı II. Abdülhamid'e bir kez daha teşekkürlerini iletmesini Şakir Paşa'dan istedi. Geceyi Limanda geçiren İmparatora ait yat ertesi sabah sahilden ve gemilerden yapılan top atışlarıyla uğurlandı.⁹⁹

Şakir Paşa'nın, seyahatle ilgili kaleme aldığı günlükte bazı noktalar ilginçtir. Ziyaretinin ikinci kısmını oluşturan Suriye ve Kudüs gezisinde güvenliğinin sağlanmasına büyük önem verildiği görülmektedir. Özellikle çadırda kaldığı bölgelerde güvenlik karakolları meydana getirilmiş, bu

⁹⁵ BOA, Y. EE, 81/3 lef 7 ve 8. Ayrıca Alman İmparatoru levhanın dikildiği sırada şu sözleri söylemiştir: "Zat-ı şevketsemat hazreti padişahi hükmünde bu suretle de bir eser-i iltifat gösteriyorlar. Bizce ifa edilecek bir vazife varsa o da bu iltifata karşı beyan-ı teşekkürle beraber levha için münasip bir mahal aramaktan ibarettir." *İkdam*, 11 Teşrin-i Sâni 1314, 11, s. 1.

⁹⁶ BOA, Y. EE, 81/3 lef 8.

⁹⁷ *İkdam*, 11 Teşrin-i Sâni 1314, 11, s. 1.

⁹⁸ *İkdam*, 11 Teşrin-i Sâni 1314, 11, s. 1.

⁹⁹ BOA, Y. EE, 81/3 lef 8.

karakollara dışarıdan yaklaşmak için parolalar bizzat İmparator tarafından belirlenmiştir. Bu meyanda Şakir Paşa günlüğünde parolaları şu şekilde nakletmektedir:¹⁰⁰

Mevki	Tarih	Parola
Burj	26 Teşrin-i evvel 1898 ¹⁰¹	Abdülhamid-Wilhelm
Vadi-i âli	28 Teşrin-i Evvel	Vadi-i âli- Ömer
Kudüs-1 şerif	29 Teşrin-i Evvel	Kudüs-Ömeriyye
Kudüs-1 şerif	30 Teşrin-i Evvel	Beytullahim- Beni Davut
Kudüs-1 şerif	31 Teşrin-i Evvel	Kayser- Abdülhamid
Kudüs-1 şerif	1 Teşrin-i Sâni	Cebel-i zeytun - Ertuğrul
Kudüs-1 şerif	2 Teşrin-i Sâni	Babülmendeb-Ömer
Kudüs-1 şerif	3 Teşrin-i Sâni	Kudüs-İmparator
Baalbek	3 Teşrin-i Sâni	Ba'albek- Selahattin

İmparator ve Şakir Paşa yaptıkları sohbetlerde zaman zaman siyasi konulara da değinmişlerdir. İmparator, İngiliz ve Fransızlarla arasındaki rekabeti anlatan bazı açıklamalarda bulunmuştur. Fransızların İngilizler karşısında Foşada¹⁰² da düştükleri duruma da değinerek Fransa Hariciye Nazirinin Almanya Sefirine “*arkamızdan yemiş olduğumuz tekme, yüzümüzden aldığımızda şamardan daha fazla tesir etti*” sözleri dikkat çekicidir.

Şakir Paşa, II. Abdülhamid’e sunduğu günlüğün son kısmında mihmandarlık vazifesini layıkıyla yerine getirmeye çalıştığını anlatmaktadır.¹⁰³

¹⁰⁰ BOA, Y. EE, 81/3 lef 8.

¹⁰¹ Raporda her ne kadar Rumi 1314 tarihini yazmışsa da bu tarih miladidir.

¹⁰² Faşoda Olayı veya Faşoda Krizi, Berlin Konferansı (1884) sonrasında Batı Avrupa ülkelerinin Afrika kıtasının tamamını sömürgeleştirmek için yarışa girdikleri bir dönemde Fransa ve İngiltere’yi bugünkü adı *Kodok* olan *Foşoda* adlı bölge için karşı karşıya gelmesine sebep olan bunalım. Bu bunalım sonucunda Fransa kendisinden daha güçlü bir donanmaya sahip olan İngiltere karşısında geri adım atmak durumunda kalmıştır.

¹⁰³ BOA, Y. EE, 81/3 lef 8 ve 9.

SONUÇ

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 İstanbul, Kudüs ve Suriye'yi kapsayan ziyareti Türk-Alman ilişkileri açısından oldukça önemlidir. İmparatorun, ziyaretinin ilk ayağını İstanbul oluşturmuştur. II. Wilhelm İstanbul'da bulunduğu süre zarfında Padişah II. Abdülhamid'le samimi bir dostluk kurmuş ve iki devlet arasındaki ilişkileri daha sağlam bir zemin üzerine oturtmaya çalışmıştır. Ziyaretin ikinci ayağını oluşturan kutsal yerleri kapsayan geziyle Avrupa'ya ve Hıristiyan dünyasına Osmanlı üzerindeki etkisini göstermeye çalışmıştır. Nitekim II. Wilhelm'in bu ziyareti haftalarca Avrupa basınında yer almıştır. Ayrıca ziyaret, Almanya'nın Osmanlı üzerindeki nüfuzunun geldiği noktayı göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Alman İmparatoru ziyaret sırasında halktan ve resmi yetkililerden büyük ilgi görmüş ziyaret ettiği yerlerde kendisini binlerce kişi büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Özellikle İmparatorun Kudüs ve Suriye ziyaretlerinde her türlü güvenlik tedbiri günler öncesinden alınmış olduğu gibi eksik gedik ne varsa onarılmaya çalışılmıştır. Hiçbir masraftan da kaçınılmamış hatta İmparator ve İmparatoriçenin ihtiyaçlarının bir kısmı İstanbul'dan bizzat II. Abdülhamid tarafından gönderilmiştir. İmparator, Osmanlı halkının ve yetkililerinin gösterdiği ilgiden dolayı oldukça memnun kalmıştır. Memnuniyetini Mihmandar Mehmed Şakir Paşa'ya her fırsatta dile getirmiştir. Ziyaret Türk-Alman ticari ve askeri ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır. Osmanlı kamuoyu nazarında Almanya sevgisinin artmasında olumlu bir etki yapmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Y. EE (Yıldız Esas ve Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı) 81/3 lef 1-9.

Sürelî Yayınlar

İkdam

Kitaplar ve Makaleler

ALKAN Necmettin, “Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kayser II. Wilhelm’in 1898 Şark Seyahati”, *Osmanlı Araştırmaları*, sayı XXXI, İstanbul 2008, s.9-53.

BAYRAKTAR İlona, “Kaiser II. Wilhelm’in İstanbul’a Üç Ziyareti ve Hediyeleri”, *İki Dost Hükümdar, Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın No 53, İstanbul 2010, s. 59-96.

BEYDİLLİ Kemal, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985.

DEMİREL Fatmagül, *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler*, Doğan Kitap, İstanbul 2007.

HERZL Theodor, *Siyonizm’in ve İsrail’in Kurucusu Theodor Herzl ve Hatıraları ve Sultan Abdülhamid*, (Haz. Ergun Göze) , Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2002

GENCER Mustafa, *Jöntürk Modernizmi ve Alman Ruhu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

GEORGEON Francois, *Sultan Abdülhamid*, (Çev. Ali Berktaş), Homer Kitapevi, İstanbul 2006.

İREZ Feryaz, “Belgeler Işığında Son Alman İmparatoru II. Wilhelm’i Konuk Eden Bir Kasr-ı Hümayûn; Şale, İki Dost Hükümdar”, *Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın No 53, İstanbul 2010, s 47-58.

KARACAGİL Ö. Kürşad, “Alman İmparatoru İstanbul’da (1917)”, *Gazi Akademik Bakış*, VI, sayı 12, s. 111-133.

ORTAYLI İlber, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfusu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

ÖNSOY Rifat, *Türkiye'deki Almanya 1914-1918 (Almanya'nın Türkiye'deki Kültürel Etkinliği ve Robert Bosch)*, Atlas Yayınları, Ankara 2004.

PAKALIN Mehmed Zeki, *Sicill-i Osmani Zeyli*, (Haz. Şakir Batmaz, Gülbadi Alan), XVII, Ankara 2009.

SERTOĞLU Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, VI, Ankara 2011.

SOY Bayram, "Kudüs'teki Erlöserkirche'nin Açılışı II. Wilhelm'in İkinci Doğu Seyahatindeki (1898) Dini Motifler", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, sayı 6 (Güz 2007-Kış 2008), s. 117-141.

ŞEHSUVAROĞLU, Bedi N., "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Yurdumuzu Ziyaretleri", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 6 (Temmuz 1972), s. 20-27.

İnternet Kaynakları

<http://www.loc.gov/pictures/item/92519592> (17 Nisan 2014)

<http://www.loc.gov/pictures/item/mpc2004003528/PP> (17 Nisan 2014)

<http://www.loc.gov/pictures/resource/matpc.07341> (17 Nisan 2014)

<http://www.loc.gov/pictures/item/mpc2004003538/PP> (17 Nisan 2014)

Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm
<http://www.loc.gov/pictures/item/92519592/> (17 Nisan 2014)

II. Wilhelm'in Hz. Ömer Camii Ziyareti
<http://www.loc.gov/pictures/item/mpc2004003528/PP/> (17 Nisan 2014)

Alman Protestan Kilisesinin Açılış Töreni (Erlöserkirche)
<http://www.loc.gov/pictures/resource/matpc.07341/> (17 Nisan 2014)

Alman İmparatoruna Yafa'daki Karşılama Töreni
<http://www.loc.gov/pictures/item/mpc2004003538/PP/> (17 Nisan 2014)

